

การสร้างสภาพเป็นส่วนตัวในพื้นที่สาธารณะ*

The making condition of privacy space in public

พุทธิกานต์ สมมาตร**

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ความเป็นไปได้ในการสร้างสภาพเป็นส่วนตัวในพื้นที่สาธารณะ โดยมีการศึกษาจากเนื้อหาทางทฤษฎีทางจิตวิทยาและทางสถาปัตยกรรมที่มีศึกษามาแล้ว มาวิเคราะห์ออกมาเป็นหลักการในการออกแบบระดับของสภาพเป็นส่วนตัวในพื้นที่สาธารณะ โดยลักษณะดังกล่าวที่ได้ทำการศึกษาแสดงความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมของผู้ใช้สอยและกายภาพที่สามารถก่อให้เกิดสภาพเป็นส่วนตัวที่เหมาะสม โดยอาศัยกลไกขององค์ประกอบของสถาปัตยกรรม ไม่ว่าจะเป็น ระยะห่าง ระดับ ที่กำบัง ช่องเปิดและกายภาพที่โอบล้อม เพื่อนำมาใช้ออกแบบพื้นที่กิจกรรมที่มีความเหมาะสมในสภาพเป็นส่วนตัวในพื้นที่สาธารณะ โดยมีบริบทของ สวนสันติชัยปราการ เป็นสถานที่ทำการทดลองออกแบบ

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลและสร้างแนวคิดในการออกแบบ มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. สภาพการณ์ของสวนสันติชัยปราการในแต่ละตำแหน่งนั้น ซึ่งในภาพรวมของลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เดิมมีการออกแบบสำหรับกิจกรรมอยู่แล้ว แต่เนื่องด้วยสภาพการณ์ที่แท้จริงนั้น ปริมาณการใช้สอย ความถี่ในการใช้พื้นที่ในแต่ละช่วงเวลาที่มีความแตกต่างกัน ทำให้พื้นที่บางพื้นที่มีความแออัดขาดสภาพเป็นส่วนตัวที่เหมาะสม หรือพื้นที่บางพื้นที่แทบไม่ได้มีการใช้งานในตลอดวัน ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวทำให้เรารู้ถึงการไม่เชื่อเชิญให้ดูใช้งาน

2. ในความหมายของสภาพเป็นส่วนตัว สภาพการณ์หรือสถานการณ์ในพื้นที่ที่เป็นสาธารณะ ณ ช่วงเวลาใช้งาน มีผลต่อการรับรู้สภาพเป็นส่วนตัว จากการรวบรวมและศึกษาข้อมูลเนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องกับสภาพเป็นส่วนตัวมีเนื้อหาและข้อโต้แย้งในหลายๆกรณี ผู้ออกแบบจึงสรุปและประมวลผลของเนื้อหาต่างๆที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน และทำการแบ่งระดับของสภาพเป็นส่วนตัวในพื้นที่สาธารณะ

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานนิพนธ์ การสร้างสภาพเป็นส่วนตัวในพื้นที่สาธารณะ ปีการศึกษา 2552 หลักสูตรสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

** นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

bojotun@hotmail.com อาจารย์ที่ปรึกษา นายวีระ อินพันทัง

3. ในการออกแบบพื้นที่สภาพเป็นส่วนตัวตามระดับของสภาพการณ์ ประเด็นสำคัญที่มีผลต่อการรับรู้สภาพเป็นส่วนตัวในพื้นที่ คือ การรับรู้พื้นที่ระหว่างหน่วย (การรับรู้สาร^{*****} ภายนอก และการที่ภายนอกรับรู้สารของภายใน) ดังนั้นการออกแบบพื้นที่ที่มีสภาพเป็นส่วนตัวที่เหมาะสมคือ การควบคุมหรือลดทอนต่อการรับรู้สารของแต่ละพื้นที่ โดยใช้กลไกขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม (ระยะห่าง ระดับ ที่กำบัง ช่องเปิดและกายภาพที่โอบล้อม) มาทำการควบคุมและลดทอนการรับรู้สารที่ส่งออกมา

ผลที่ได้จากการทดลองออกแบบ ลักษณะของพื้นที่ที่ออกแบบใหม่ในสวนสันติชัยปราการ มีลักษณะของการสร้างสรรค์ที่ว่างที่สามารถปรับเปลี่ยนต่อปริมาณการใช้สอยในพื้นที่ตามช่วงเวลา รองรับต่อกิจกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นๆและใช้แกนมุมมองเพื่อสร้างการรับรู้ทางสายตาให้มีการรับรู้แต่ละพื้นที่

คำสำคัญ : สภาพเป็นส่วนตัว/การรับรู้สาร/พื้นที่สาธารณะ

Abstract

The privacy in public spaces was the prime objective of this architectural research scheme for the Master degree in Silpakorn University . The design of privacy in the public place for individual was based on two theories. Psychology and architecture. The analytical method would determine the relationship of individual user whom interact directly with. The physical properties of the area in public space. Several mechanisms of architect were employed through of this study, eg., space/gap , level, shelter, void and enclosures. The venue for this experiment was the Santi Chaiprakarn park and it's perimeter.

The analytical findings and characteristics of the ideolistical designs are :

Firstly, :The Santi Chaiprakarn park has already created based on utilization of physical aspects for various activities that specifically designed for particular individual user, including a street furnitures ,etc. Albeit , the frequency for a particular time of the day may varies. Some areas was crowned and suggested to be a place

*** สาร (Message) คือ ข้อเท็จจริง หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสภาพการณ์นั้นๆ โดยการแสดงลักษณะท่าทางแสดงกิจกรรม แสดงอารมณ์ ที่ผู้ส่งสาร (Sender) ให้ผู้อื่นได้รับรู้ แล้วเกิดปฏิกิริยาตอบสนองต่อสารนั้น ไม่ว่าจะถ้อยคำ สังเกต หรือเข้าร่วม การรับรู้ของผู้รับสาร (Receiver) สามารถรับรู้ได้จากประสาทสัมผัสต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางสายตา ทางเสียง ทางกลิ่น และทางสัมผัส

with less privacy in public. Where as, another areas was raccant and less activities or people are not interested.

Secondly., interm of privacy in the public space, one may define as a place in publics where he/she feels comfortable of a specific duration. And vice versa . The finding demonstrated some data that have a concreate relation of individual privacy, but at the same time there are several contradictory aspects also found. Hence, the researcher has tried to draw a summary base on the holistic approache of all factors that to each and other. The solution of design for privacy in public space may determine into many levels of satisfaction.

Thirdly ; The design of privacy in public which was discovered from this experiment led to the perception of information produced from the user (and vise versa the perception to acknowledge the existing of another one from an inside information as well.) These for , to design the most privacy in public space, control factor, the reduction to information in particular area by the role of architectural mechanism ., simultaneously .(eg. Space , level ,shelter ,void and enclosure). These notation led to new concluding remark: viz., re-design some areas in the Santi Chaiprakarn is possible to support the full utilization in particular period/term for privacy in the public space of the designated park of Santi Chaiprakarn park

บทนำ

พฤติกรรมมนุษย์ในชีวิตประจำวันมีส่วนเกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นส่วนตัวเสมอ เช่น การใช้สູขา การทำงานภายในห้องส่วนตัว หรือนั่งในรถยนต์ส่วนตัว เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวนี้ เราสามารถจำแนกกายภาพของสภาพแวดล้อมได้เป็น “กิจกรรมที่ต้องการปกปิดเพื่อไม่ให้ภายนอกรับรู้” หรือ “กิจกรรมนั้นเปิดเผยได้เฉพาะบุคคลเท่านั้น” นอกจากสิ่งที่กล่าวมา การแยกส่วนในพื้นที่เดียวกัน เช่น บ้านพักอาศัยที่มีการแยกห้อง รวมไปถึงแยกส่วนทำกิจกรรมของแต่ละบุคคล เช่น ห้องแต่งตัวของแม่ มุมอ่านหนังสือของพ่อ โต๊ะทำงานของพี่สาว เป็นต้น

ข้อมูลเบื้องต้น

จากความหมายของสภาพเป็นส่วนตัว มีการศึกษามาอย่างต่อเนื่องถึงอดีตถึงปัจจุบัน และได้มีการยกกรณีศึกษามากมายเช่นกัน ทำให้ความหมายของสภาพการเป็นตัวของมนุษย์มีความหนักแน่นในเนื้อหามากขึ้น เช่น สภาพเป็นส่วนตัวในความหมายของการแยกตัวออกไป โดยมีการให้ความหมายถึง 4 ระดับด้วยกัน คือ ความสันโดษ (Solitude) ความสนิทสนม (intimacy)

ภาวะนิรนาม (Anonymity) และความสำรวม (Reserve) หรือกรณีศึกษาของการมีกระบวนการปรับตัวสู่ระดับพื้นที่ที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดความสมดุล การมีอิสรภาพส่วนบุคคลและการปลดปล่อยทางอารมณ์ เป็นต้น กรณีศึกษาเหล่านี้มีความขัดแย้งในความหมายของสภาพเป็นส่วนตัว ทำให้สภาพเป็นส่วนตัวนั้นสามารถบ่งบอกถึงการมีหลายระดับของแต่ละบุคคล ขึ้นกับว่าสภาพการณ์นั้นกายภาพส่งเสริมให้เกิดสภาพเป็นส่วนตัว หรือไม่ส่งเสริมให้เกิดสภาพเป็นส่วนตัวเลย

สมมติฐานของการเกิดระดับสภาพเป็นส่วนตัวในพื้นที่สาธารณะ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลกรณีศึกษาที่ผ่านมาของสภาพเป็นส่วนตัว สามารถบ่งบอกได้ว่าระดับสภาพเป็นส่วนตัวมีหลายระดับ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดสภาพเป็นส่วนตัวมีหลายปัจจัยด้วยกัน ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลและสังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด สรุปออกมาได้ว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดสภาพเป็นส่วนตัวได้คือ “การรับรู้สสารภายนอกซึ่งสัมพันธ์กับการรับรู้สสารภายใน” ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมีปัจจัยย่อยๆ ที่ก่อให้เกิดสภาพเป็นส่วนตัวดังนี้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการรับรู้สสารภายนอกและการรับรู้สสารภายในของผู้วิจัยได้วิเคราะห์ออกมาคือ

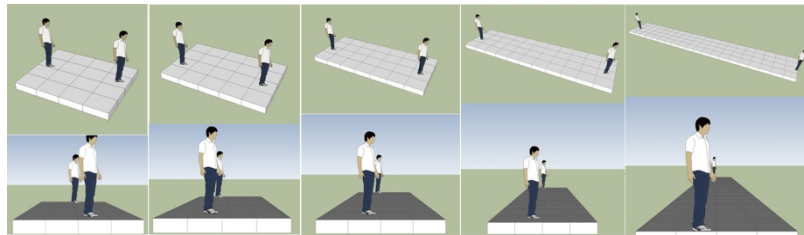
- ระยะเว้นว่างส่วนบุคคล (Distance of man)
- การลดทอนการรับรู้จากภายนอก (Divert attention)
- การควบคุมการบุกรุกสาร (Intruder)

กลไกการทำงานควบคู่กันของปัจจัยในการรับรู้ภายนอก-รับรู้ภายในเพื่อให้เกิดภาวะเป็นส่วนตัว

จากปัจจัยย่อยๆของการรับรู้ภายนอก-รับรู้ภายในที่ผู้ศึกษาทำการจำแนกออกมา ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมีการทำงานร่วมกันกับปัจจัยอื่นๆที่กล่าวมาด้วย ซึ่งจะกล่าวดังต่อไปนี้

ระยะเว้นว่างส่วนบุคคลกับการลดทอนการรับรู้

ระยะเว้นว่างส่วนบุคคลมีผลต่อการลดทอนการรับรู้ ในระยะเว้นว่างส่วนบุคคลที่แตกต่างดังที่ hall ได้เสนอไว้คือ มีระยะใกล้ชิด ระยะส่วนบุคคล ระยะทางสังคม และระยะสาธารณะ ซึ่งระยะที่แตกต่างกันที่ hall ได้กล่าวมานั้นเหมาะสมกับการสื่อสารในสถานะที่แตกต่างกัน โดยให้ความสำคัญกับการรับรู้ความละเอียดของสารที่ส่งออกมาของกลุ่มคนที่สื่อสารในแบบนั้น ดังเช่นระยะใกล้ชิด การรับรู้สารละเอียดมาก การรับรู้ทางสายตา สามารถรับรู้ถึงรายละเอียดของผิวหน้า สีหน้า กริยาต่างๆ ได้ชัดเจน รวมไปถึงการรับรู้ในด้านอื่นๆ เช่น เสียงหายใจ (รับรู้เสียง) อุณหภูมิของร่างกาย (รับรู้สัมผัส) กลิ่นน้ำหอมของฝ่ายชายและหญิง (รับรู้กลิ่น) ซึ่งเป็นระยะเหมาะสมสำหรับกิจกรรมที่การแสดงถึงการแสดงความรักของคู่รักและสามีภรรยา

รูปที่ 1 แสดงการรับรู้สารทางสายตาในระยะเว้นว่างที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อความชัดเจนของสาร

ซึ่งในทางตรงกันข้าม ถ้าเราทำกิจกรรม เช่น การประชุมของบริษัท การทำกิจกรรมกลุ่มกับเพื่อน แล้วถูกบังคับให้อยู่ระยะหรือพื้นที่ ที่เป็นสัดส่วนของระยะใกล้ชิด ความเป็นไปได้ของการเกิดกิจกรรมดังกล่าวอาจจะไม่เกิดหรือความสมบูรณ์ในกิจกรรม คือ สมาชิกที่นั่งประชุมอยู่ ไม่สนใจผู้อภิปรายการประชุม แต่แสดงความสนใจกับรูปร่าง หรือเครื่องแต่งกายของผู้อภิปรายแทน หรือ การทำกิจกรรมของกลุ่มเพื่อน ความร้อนหรือกลิ่นตัวที่ไม่เหมาะสมจากสมาชิกในกลุ่ม ทำให้สมาชิกคนอื่นเกิดการรังเกียจต่อกัน ทำให้ทำกิจกรรมกลุ่มนั้นๆ ไม่ได้เต็มที่ เป็นต้น

ดังนั้นระยะเว้นว่างส่วนบุคคลที่แตกต่างกันทำให้การรับรู้สารแตกต่าง โดยระยะที่ห่างกันมากขึ้น สารที่ส่งออกมาจากตัวส่งสารจะถูกลดทอนรายละเอียดของตัวมันเองลงไปด้วย จนเมื่อระยะห่างมากพอในระดับหนึ่ง (1200 ม.) สารที่ส่งออกมาไม่ผลต่อการรับรู้ใดๆในตัวผู้รับสารเลย

ระยะ 3 m.

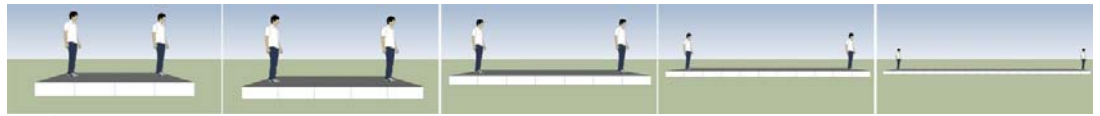
ระยะ 30 m.

ระยะ 1200m.

ภาพที่ 2 แสดงระยะเว้นว่างที่แตกต่างกัน ลดทอนการรับรู้

ระยะเว้นว่างส่วนบุคคลกับการควบคุมการบุกรุกจากสาร

ระยะเว้นว่างส่วนบุคคลกับการควบคุมการบุกรุกสาร การควบคุมการบุกรุกจากสาร เกี่ยวข้องกับการรับรู้ (perception) โดยตรง สารที่ส่งออกมาให้เรารับรู้มันมีทั้งเราต้องการรับรู้และไม่ต้องการจะรับรู้ ขึ้นกับการควบคุมการบุกรุกของสาร ซึ่งระยะเว้นว่างส่วนบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญในการควบคุมเช่นกัน จากที่กล่าวข้างต้น ระยะเว้นว่างส่วนบุคคลที่ระยะตั้งแต่ใกล้ชิดจนถึงสาธารณะ มีการรับรู้ถึงรายละเอียดของสารที่แตกต่างกัน

รูปที่ 3 แสดงความต่างในการควบคุมการบุกรุกจากสารทางสายตา (การถูกจำลอง)
ในระยะเว้นว่างส่วนบุคคลที่ต่างกัน

ดังนั้นการรับรู้ถึงความชัดเจนและความเจือจางหรือความไม่ชัดเจนของสาร ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่าการที่เราสามารถควบคุมระยะเว้นว่างส่วนบุคคลได้ ย่อมสามารถควบคุมการการบุกรุกของสารได้เช่นกัน

การลดทอนการรับรู้สารกับการควบคุมการบุกรุกสาร

การลดทอนการรับรู้สารกับการควบคุมการบุกรุกของสาร นอกจากการใช้กลไกของระยะเว้นว่างส่วนบุคคลในการลดทอนการรับรู้สารและการควบคุมการบุกรุกสารแล้วนั้น การใช้กรณีศึกษาขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเป็นตัวลดทอนการรับรู้และการควบคุมการบุกรุกสาร ได้ดังนี้

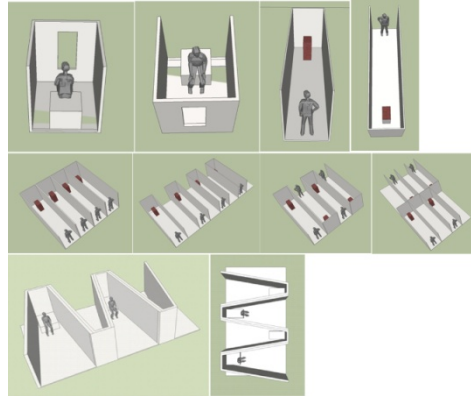
ความเหมือนกัน – ความต่างกัน

ความเท่าเทียมกัน (politic) กับการถูกเอารัดเอาเปรียบ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในการใช้ชีวิตของมนุษย์ ในที่นี้ผู้ศึกษาได้เน้นการศึกษาเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนภาวะเป็นส่วนตัว ซึ่งความเหมือนกันและความต่างก็มีผลต่อภาวะเป็นส่วนตัวเช่นกัน ดังนี้

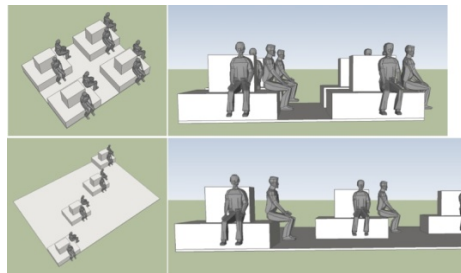
ในชีวิตประจำวันมนุษย์ มนุษย์ในแต่ละวันต้องมีการอยู่ร่วมกัน เช่น ในห้องเรียน ห้องทำงาน ในสถานการณ์ห้องเรียน คุณครูจะเป็นผู้สื่อสารกับนักเรียนในห้อง คือ ครูสอนหนังสือ เด็กนักเรียนตั้งใจรับฟังเนื้อหาที่ครูสอนเหมือนกันทุกคน ซึ่งเป็นกิจกรรมเป็นในทิศทางเดียวกัน แต่ถ้าวเกิดเหตุการณ์ที่นักเรียนส่วนมากคุยกัน หยอกล้อกัน แทนการรับฟังเนื้อหาการสอนของครู กิจกรรมเริ่มมีความหลากหลายและเป็นไปในทิศทางแตกต่างกัน สภาพเป็นส่วนตัวของครูและนักเรียนส่วนน้อยที่ตั้งใจรับฟังเนื้อหาของครู จะลดลงไป กิจกรรมการเรียนในห้องเรียนนั้นๆจึงไม่เหมาะสมอีกต่อไป

ในพื้นที่สาธารณะ นักออกแบบหรือสถาปนิกพยายามจัดหมวดหมู่ พื้นที่นั่งในสวนสาธารณะในแต่ละแบบ เช่น พื้นที่นั่งรอบต้นไม้ในสวนสาธารณะ นักออกแบบหรือสถาปนิกพยายามออกแบบรูปทรงของเก้าอี้ให้เหมาะสมกับผู้ใช้งาน และจากนั้นจัดหมวดหมู่ของเก้าอี้เหล่านี้ ให้อยู่โซนหรือรวมกลุ่มอยู่ด้วยกัน เพื่อให้พื้นที่ตำแหน่งนี้ มีการทำกิจกรรมคือนั่งพักผ่อนใต้ต้นไม้ ซึ่งผลที่ได้คือ ผู้ใช้งานเก้าอี้ยี่ห้อนี้จะใช้งานเหมือนกันตามๆกันไป ซึ่งถ้านักออกแบบหรือสถาปนิก ทำรูปแบบของเก้าอี้ในแต่ละแบบต่างกัน ในพื้นที่เดียวกัน ผู้ใช้งานจะเกิดความสับสนในการใช้งานเก้าอี้(ควรจะ

นั้อย่างไรในเมื่อไม่มีแบบอย่าง หรือ ต้องการเก้าอี้ตัวอื่นเหมาะสมกับตัวผู้ใช้) จนทำให้พื้นที่ไม่เกิดการใชงานอย่างมีประสิทธิภาพ

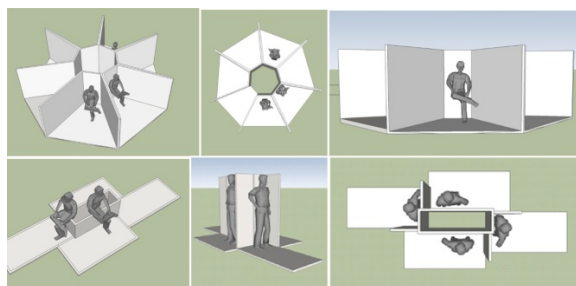

รูปที่ 4 แสดงการจัดวางของพื้นที่ว่างที่เหมือนกันในรูปแบบของตำแหน่งที่แตกต่างกัน
ทำให้การรับรู้ความชัดเจนของสารที่แตกต่าง

รูปที่ 5 แสดงการจัดวางพื้นที่นั่งสาธารณะที่มีรูปแบบการใชงานที่เหมือนกันการจัดวาง
ลักษณะเดียว ผู้ใชงานจะมีกิจกรรมที่เหมือนกัน

ถ้ายกตัวอย่างของกลุ่มอาคารที่อยู่อาศัย ปัจจุบันตึกรามาบ้านชองขนาดใหญ่มีการก่อสร้างมากมายซึ่งอยู่ร่วมกับบ้านพักอาศัยขนาดเล็กประปราย แต่การแทนที่ของอาคารสูงที่มากจนล้อมรอบบ้านพักอาศัยหลังดังกล่าว สิ่งที่เกิดขึ้นคือความเป็นสภาพเป็นส่วนตัวที่ลดลงของบ้านหลังนี้ การถูกรับรู้ทางสายตา เสียงจากเครื่องจักรในอาคารสูง กลิ่นขยะจากอาคาร รวมไปถึงสภาพแวดล้อม แสงสว่างในตอนกลางวัน โดนบดบังจากตึกใหญ่ ซึ่งบ้านประเภทเหล่านี้อย่างคงมีอยู่ในเมืองหลวงแต่คุณภาพชีวิตไม่ด้อย่างเดิมแน่นอน

รูปที่ 6 แสดงการจัดวางพื้นที่เหมือนกันโดยกำหนดทิศทางแต่ละตำแหน่งที่แตกต่างกัน

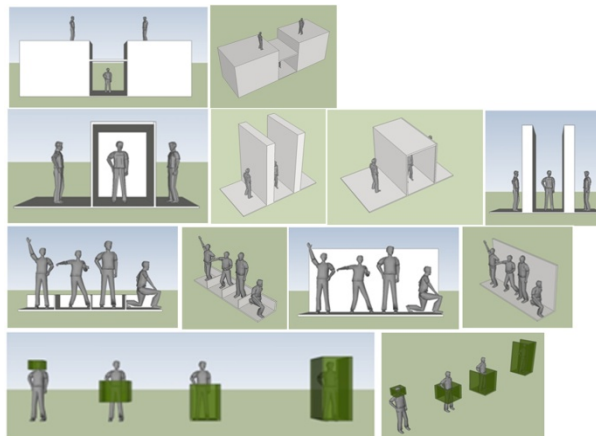
เพื่อลดทอนการรับรู้ระหว่างพื้นที่แต่ละหน่วย

ดังนั้นผู้ออกแบบหรือสถาปนิกพยายามจัดหมวดหมู่ของการอาคารสูง บ้านพักอาศัย เป็นกลุ่มๆ แยกกัน เช่น ย่านธุรกิจการรวมตัวของคอนโดมิเนียมกับออฟฟิศทำงานอยู่ด้วยกัน ส่วนหมู่บ้านพักอาศัยจะแยกตัวออกไปตามนอกเมืองหรือปริมณฑลแทน เพื่อไม่ให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบในพื้นที่ของตนเอง

ที่กำบัง (Shelter)

ที่กำบังหรือที่หลบซ่อน เป็นกลไกสำคัญในการลดทอนการรับรู้และการควบคุมการบุกรุกสารซึ่งเป็นสิ่งมนุษย์คุ้นเคยกับการใช้งาน

ดังที่กล่าวไว้ผลงานวิจัยของ (Goffman) ที่ศึกษาพฤติกรรมของชาวเผ่าทุวเร็ก (Tuareg) ในแอฟริกาเหนือตอนใต้แอลจีเรียใช้ผ้าคลุมหน้าเป็นกลไกในการกำหนดภาวะส่วนตัวระดับต่างๆ กัน ซึ่งเป็นลักษณะของการใช้shelterเช่น คือจะบดบังระดับผิวหน้าที่แตกต่างกัน เพื่อการส่งสารที่พอเหมาะให้คนภายนอกรับรู้ได้อย่างเหมาะสม หรือ เช่นการสวมแว่นกันแดดใหญ่ๆ หรือสวมหมวกใบกว้างของพวกคารานักแสดง หรือผู้หญิงมุสลิมที่ใช้ผ้าคลุมปิดบังใบหน้า ซึ่งเป็นการใช้กลไก shelter เพื่อเป็นการควบคุมสารที่ส่งและการลดทอนการรับรู้สารต่อภายนอก เพื่อไม่ให้ระบุน่าว่าตนเองเป็นใคร เพื่อสภาพเป็นส่วนตัวของตนเอง

รูปที่ 7 แสดงรูปแบบของการใช้ที่กำบัง ในการลดทอนหรือควบคุมการรับรู้สารที่ถูกส่งออกมาจากภายนอก

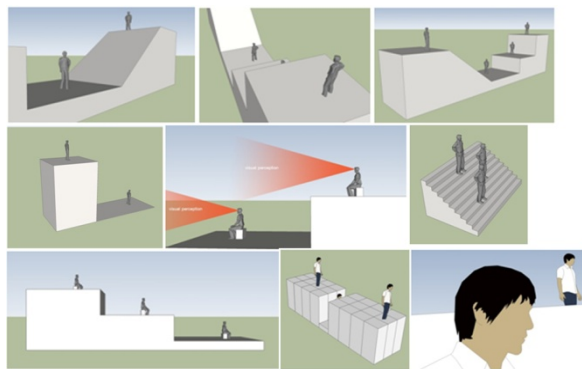
ในทางองค์ประกอบในทางสถาปัตยกรรม การสร้างการปิดล้อมพื้นที่ด้วยผนังจากวัสดุที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็น ผนังคอนกรีต ผนังกระจก ผนังไม้อัด ระแนงไม้ รวมไปถึง ผ้าม่าน หรือ ม่านน้ำ ล้วนมีหน้าที่เป็น shelter ในทางสถาปัตยกรรมแต่ความแตกต่างกันของวัสดุที่นำมาใช้เหล่านี้คือความสามารถในการกำบังต่อพื้นที่นั้นๆ ซึ่งคือการควบคุมการบุกรุกของสารและการลดทอนการรับรู้สาร

นั่นเอง โดยแต่ละแบบเหมาะสมกับความต้องการของพื้นที่และความพึงพอใจของผู้ออกแบบ โดยการสร้างshelter นี้ สามารถทำได้ทั้งแนวราบ (ผนัง) และแนวดิ่ง (เพดาน ให้ร่มเงา)

Level (ระดับ)

ระดับในแนวราบแนวดิ่งในทางสถาปัตยกรรม ซึ่งมีผลต่อการรับรู้ภายนอกภายในด้วยเช่นกัน โดยระดับในสถาปัตยกรรมเป็นกลไกที่สามารถป้องกันการรับรู้ทางสายตาเป็นหลัก

ระดับที่แตกต่างกันมากระหว่างพื้นที่แต่ละหน่วย (ไม่ว่าต่ำกว่าหรือสูงกว่า) ซึ่งพื้นที่ที่เราปฏิสัมพันธ์อยู่นั้นรับรู้สารได้เจือจางหรือแทบไม่ชัดเจนเลย ทำให้พื้นที่นั้นๆมีประสิทธิภาพในการสร้างอิสรภาพส่วนบุคคลและการปลดปล่อยทางอารมณ์ ในขณะเดียวกัน ระดับของพื้นที่ที่แตกต่างกันไม่มากนัก ความสามารถในการสร้างอิสรภาพส่วนบุคคลและการปลดปล่อยทางอารมณ์ยังคงมีอยู่แต่ถูกรบกวนจากความชัดเจนจากที่ส่งออกจากทั้งภายนอกและภายในพื้นที่ที่ปฏิสัมพันธ์

รูปที่ 8 แสดงรูปแบบของระดับ ในการแบ่งแยกพื้นที่ระหว่างหน่วย (ควบคุมการบุกรุกสาร) และการสร้างมุมมอง

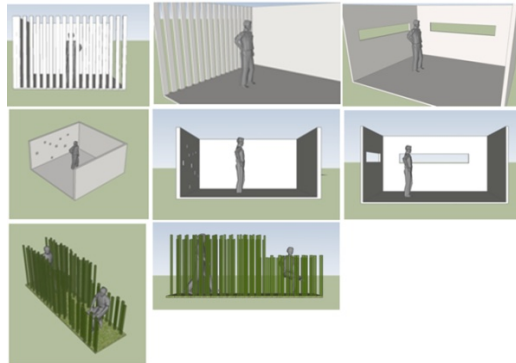
ในพื้นที่ที่มีการอยู่ร่วมกันอย่างหนาแน่น การสร้างระดับการใช้สอยที่แตกต่างกัน เป็นการสร้างข้อตกลงในขอบเขตการใช้พื้นที่อย่างชัดเจน สามารถลดทอนการรับรู้ได้ โดยเฉพาะการรับรู้ทางการสัมผัส ส่วนการรับรู้ในด้าน สามารถลดทอนได้ไม่มากนัก

Void (ช่องเปิด)

ช่องเปิด คือ ตัวกลางของการที่มนุษย์รับรู้สารที่ส่งออกมา ช่องเปิดไม่มีปริมาณที่ชัดเจนที่สามารถรับรู้ว่ามีมากหรือน้อยขึ้นกับปัจจัยอื่นๆด้วย โดยช่องเปิดที่แตกต่างกันสามารถควบคุมการรับรู้สายตาเป็นหลัก โดยมีการวิเคราะห์จากกรณีศึกษาเกี่ยวกับช่องเปิดดังต่อไปนี้

พื้นที่สาธารณะซึ่งผู้วิจัยได้ลงรายละเอียดเป็น ห้องโถง ลานกิจกรรม ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเปรียบเสมือนห้องสี่เหลี่ยมที่มีช่องเปิดที่ปริมาณที่มาก จนทำให้สามารถรับรู้ภายนอกได้เต็มที่ ในทาง

กลับกัน ห้องสี่เหลี่ยมที่มนุษย์อยู่นั้น มนุษย์ไม่สามารถรับรู้ภายนอกได้ไม่ชัดเจน เนื่องจากห้องสี่เหลี่ยมมีปริมาณช่องเปิดที่น้อย ซึ่งเปรียบเสมือนเราอยู่ภายในพื้นที่ส่วนตัว เช่น ห้องนอนส่วนตัว ห้องน้ำ ซึ่งพื้นที่เหล่านี้ เราไม่สามารถรับรู้ภายนอกบ้านของเราได้เลย (รับรู้เสียง แต่น้อยมาก)

รูปที่ 9 แสดงรูปแบบของช่องเปิด ในการลดทอนการรับรู้สารที่ส่งออกมาและการควบคุมการบุกรุกจากสาร (ทางสายตาเป็นหลัก)

การลำดับขั้นของภาวะเป็นส่วนตัวตั้งแต่มากที่สุดจนถึงภาวะเป็นส่วนตัวน้อยที่สุดที่มนุษย์สามารถรับรู้

จากการศึกษาของผู้วิจัยพยายามศึกษากลไกและปัจจัยต่างๆของการเกิดสภาพเป็นส่วนตัวในแต่ละแบบ และได้ทำวิเคราะห์และสรุปออกมาเป็นลำดับของภาวะเป็นส่วนตัวในแต่ละระดับออกมาดังนี้

5.1 ระดับพลุกพล่าน

ระดับที่รับรู้ภายนอก-ภายในได้อย่างชัดเจน (จนมากเกินไปความต้องการของผู้รับรู้) ไม่มีการเกิดระยะเว้นว่างส่วนบุคคล (no distance of man) ไม่มีกลไกของการลดทอนการรับรู้สาร (no divert attention) ไม่มีกลไกของการควบคุมการบุกรุกของสาร (no control intruder)

ซึ่งระดับนี้ทำให้การรับรู้ทางสาย(ละเอียดมาก ความละเอียดพื้นผิว) รับรู้ทางเสียง (เสียงหายใจ) รับรู้ทางกลิ่น(กลิ่นตัว) และ รับรู้ทางสัมผัส(หยาบหรือละเอียดของผิวหนัง) ซึ่งเกิดในภาวะแวดล้อมที่เปิดมาก (more void)

รูปที่ 10 แสดงรูปภาพการณ์ของระดับพลุกพล่าน ซึ่งมีผลทำให้สภาพเป็นส่วนตัวน้อยที่สุด

ในพื้นที่สาธารณะ ระดับที่มีการคนพลุกพล่านในพื้นที่ ผู้คนเป็นแปลกหน้าและหลากหลายมีกิจกรรมในทิศทางที่แตกต่างกัน ซึ่งอยู่ร่วมกัน ผู้คนสามารถเข้าหาในระยะใกล้ชิดหรือมากกว่านั้นได้ โดยปราศจากการยอมรับซึ่งกันและกัน

5.2 ระดับทิศทางเดียวกัน

ระดับที่รับรู้ภายนอก-ภายในได้อย่างชัดเจน (จนมากเกินไปความต้องการของผู้รับรู้) ไม่มีการเกิดระยะเว้นว่างส่วนบุคคล (no distance of man) เริ่มมีกลไกของการลดทอนการรับรู้สาร (have divert attention) ไม่มีกลไกของการควบคุมการบุกรุกของสาร (no control intruder)

ซึ่งระดับนี้ทำให้การรับรู้ทางสาย (ละเอียดมาก ความละเอียดพื้นผิว) รับรู้ทางเสียง (เสียงหายใจ) รับรู้ทางกลิ่น (กลิ่นตัว) และ รับรู้ทางสัมผัส (หยาบหรือละเอียดของผิวหนัง) ในแบบระดับแรก และเกิดในภาวะแวดล้อมที่เปิดมาก (more void) แต่เนื่องจากระดับนี้มนุษย์มีกลไกการลดทอนการรับรู้ ซึ่งเกิดจาก กิจกรรมที่มนุษย์กระทำอยู่มีทิศทางเดียวกันกับกิจกรรมอื่นในสภาพการณ์นั้นๆ ทำให้รับรู้ถึงความเท่าเทียมกัน เหมือนกัน ลดทอนการรับรู้สารที่ส่งออกมาอย่างชัดเจนลงไป ทำให้เหมือนกับว่าเป็นข้อตกลงร่วมกัน เป็นสิทธิที่เท่าเทียมของแต่ละบุคคล

รูปที่ 11 แสดงรูปสภาพการณ์ของระดับทิศทางเดียวกัน ซึ่งเป็นระดับที่เริ่มมีสภาพเป็นส่วนตัว

ในพื้นที่สาธารณะเดียวกัน ระดับของการทำกิจกรรมที่เป็นในทิศทางเดียวกันคล้ายกัน เช่น คนจำนวนมากกอดคอร้องเพลง ผู้คนที่ขวักไขว่เดินข้ามสี่แยก การเชียร์กีฬาบนแสตนต์ เป็นต้น สถานการณ์ยังมีการแนบชิดร่างกายอยู่ แต่คนเหล่านั้น ยอมรับได้ต่อการอยู่สภาพะนั้นๆ ได้ ซึ่งถ้าคนภายในพื้นที่คนใดคนหนึ่งทำเกินหน้าที่ของตน สภาพเป็นส่วนตัวในสถานการณ์นั้นๆ จะลดลงหรือเสื่อมไป

5.3 ระดับเริ่มมีการป้องกัน

ระดับที่รับรู้ภายนอก-ภายในได้อย่างชัดเจน (จนมากเกินไปความต้องการของผู้รับรู้) ไม่มีการเกิดระยะเว้นว่างส่วนบุคคล (no distance of man) มีกลไกของการลดทอนการรับรู้สาร (have divert attention) เริ่มมีกลไกของการควบคุมการบุกรุกของสาร (no control intruder)

ซึ่งระดับนี้ทำให้การรับรู้ทางสาย (ละเอียดมาก ความละเอียดพื้นผิว) รับรู้ทางเสียง (เสียงหายใจ) รับรู้ทางกลิ่น (กลิ่นตัว) และ รับรู้ทางสัมผัส (หยาบหรือละเอียดของผิวหนัง) ในแบบระดับแรก และเกิดในภาวะแวดล้อมที่เปิดมาก (more void) เช่นกัน โดยมนุษย์มีกลไกของการลดทอนการรับรู้ ซึ่งเกิดจากกิจกรรมที่มนุษย์กระทำอยู่มีทิศทางเดียวกันกับกิจกรรมอื่นในสภาพการณ์นั้นๆ ทำให้รับรู้ถึงความเท่าเทียมกัน ลดทอนการรับรู้สารที่ส่งออกมาอย่างชัดเจนลง แต่เริ่มมีการควบคุมการรับรู้ของตนเองเกิดขึ้น เนื่องจากมนุษย์มีความพึงพอใจต่อการรับรู้สารแตกต่างกัน ในพื้นที่เดียวกันและกิจกรรมในทิศทางคล้ายๆ กันก็ตาม

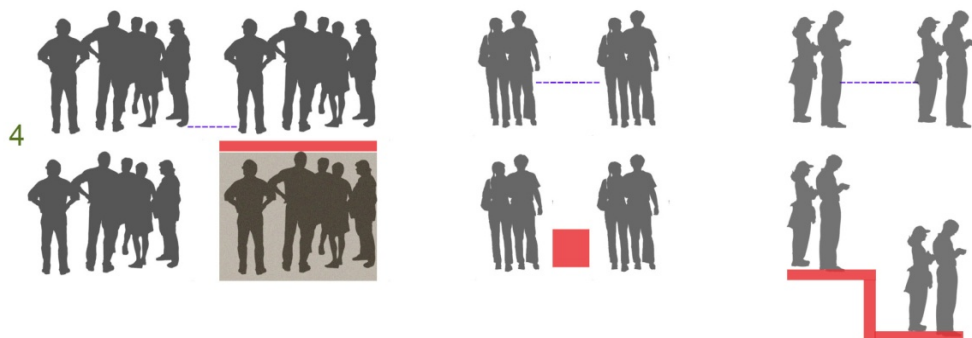
รูปที่ 12 แสดงรูปภาพการณ์ของระดับเริ่มมีการป้องกัน ระดับเริ่มสภาพเป็นส่วนตัวแต่ละบุคคลขึ้น

ในพื้นที่สาธารณะเดียวกัน ระดับของการทำกิจกรรมที่เป็นในทิศทางเดียวกันคล้ายกัน แต่สิ่งที่ตัวบุคคลแต่ละคน ไม่พึงประสงค์ที่จะรับรู้ เช่น เสียงดังเกินไป มีกลิ่นตัว การจ้องมองมากเกินไป บุคคลหรือกลุ่มเริ่มมีการปกป้องหรือถอยถอนการรับรู้สารที่ไม่ต้องการเหล่านั้นออกไป เช่น การโผก ฝ่าปิดจมูก การใส่แว่นตาดำ

5.4 ระดับความพอดีเฉพาะคน

ระดับที่รับรู้ภายนอก-ภายในได้อย่างชัดเจน ในระดับที่พอเหมาะตามความต้องการของผู้รับรู้) เกิดระยะเว้นว่างส่วนบุคคล (have distance of man) มีกลไกของการลดทอนการรับรู้สาร (have divert attention) มีกลไกของการควบคุมการบุกรุกของสาร (no control intruder)

ซึ่งระดับนี้ทำให้การรับรู้ทางสายตา (สีผิว หน้าตา) รับรู้ทางเสียง (การพูดคุย) แต่ไม่สามารถรับรู้ทางกลิ่น และ รับรู้ทางสัมผัส และเกิดในภาวะแวดล้อมที่เปิด (void) เช่นกัน โดยมนุษย์มีกลไกของการลดทอนการรับรู้ ซึ่งเกิดจากกิจกรรมที่มนุษย์กระทำอยู่มีทิศทางเดียวกันกับกิจกรรมอื่นในสภาพการณ์นั้นๆ ทำให้รับรู้ถึงความเท่าเทียมกัน ลดทอนการรับรู้สารที่ส่งออกมาอย่างชัดเจนลง และการควบคุมการรับรู้ของตนเองเกิดขึ้น โดยใช้กลไกระยะเว้นว่างส่วนบุคคล ร่วมไปกับกลไกทางสถาปัตยกรรม ไม่ว่าจะเป็น ที่หลบซ่อน (shelter) ระดับ (level) ช่องเปิด (void) เพื่อควบคุมและลดทอนการรับรู้สาร

รูปที่ 13 แสดงรูปภาพการณ์ของระดับความพอดีเฉพาะคน ซึ่งเป็นระดับทั่วไปในพื้นที่สาธารณะ

ในพื้นที่สาธารณะเดียวกัน ระดับของการทำกิจกรรมที่เป็นในทิศทางเดียวกันหรือคล้ายกัน แต่ความต้องการที่จะสภาพเป็นส่วนตัวมากขึ้น(ไม่ต้องการรับรู้ทางสัมผัส กลิ่น ทางตา(สิ่งที่ไม่ยอมอง)เสียง(ดังไป))ด้วยการถอยจากสภาวะแนบชิดใกล้มากๆ ด้วยการเว้นระยะออกมา ในการทำ

กิจกรรมนั้นๆ เพื่อให้รับรู้สารที่ชัดเจนพอเหมาะ และเพื่อสร้างการควบคุมการบุกรุก ด้วยสร้างพื้นที่ที่มีสภาพเป็นส่วนตัวที่ชัดเจนขึ้นมา เช่น อยู่ในพื้นที่ที่แตกต่าง (นั่ง) ในการทำกิจกรรม แต่ยังคงมีส่วนร่วมกับสภาพการณ์นั้น

5.5 ระดับเริ่มมีการตัดจากภายนอก

ระดับที่รับรู้ภายนอก-ภายในได้ไม่ชัดเจน (รับรู้สารที่ส่งออกมาได้เจือจาง) เกิดระยะเว้นว่างส่วนบุคคล (have distance of man) มีกลไกของการลดทอนการรับรู้สาร (have divert attention) และกลไกของการควบคุมการบุกรุกของสาร (no control intruder) ในระดับที่มากขึ้น

ซึ่งระดับนี้ทำให้มีการรับรู้ทางสายตาที่ไม่ละเอียด (รับรู้แค่องค์ประกอบ) แต่ไม่สามารถรับรู้ทางเสียง (รับรู้้น้อยมาก) รับรู้ทางกลิ่น และ รับรู้ทางสัมผัส และเกิดในภาวะแวดล้อมที่ค่อนข้างปิด (less void) โดยมนุษย์มีกลไกของการลดทอนการรับรู้ ซึ่งเกิดจากกิจกรรมที่มนุษย์กระทำอยู่มีทิศทางเดียวกันกับกิจกรรมอื่นในสภาพการณ์นั้นๆ ทำให้รับรู้ถึงความเท่าเทียมกัน ลดทอนการรับรู้สารที่ส่งออกมาอย่างชัดเจน และการควบคุมการรับรู้ของตนเองเกิดขึ้น โดยใช้กลไกระยะเว้นว่างส่วนบุคคล ร่วมไปกับกลไกทางสถาปัตยกรรม ไม่ว่าจะเป็น ที่หลบซ่อน (shelter) ระดับ (level) ช่องเปิด (void) เพื่อควบคุมและลดทอนการรับรู้สาร เพื่อให้ต้องการภาวะเป็นส่วนตัวมากขึ้นและรับรู้เพียงบางส่วนของสภาพการณ์นั้น

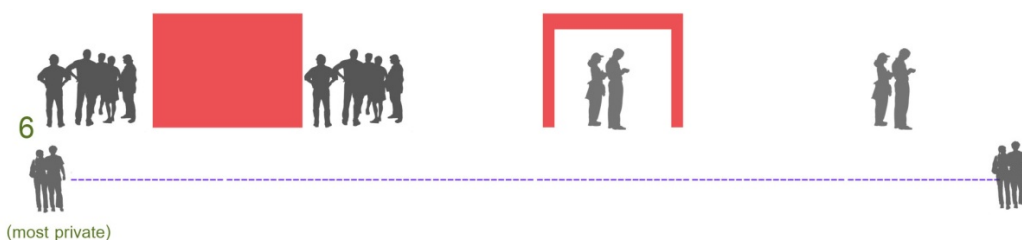
รูปที่ 14 แสดงรูปสภาพการณ์ของระดับเริ่มตัดขาดจากภายนอก พื้นที่ที่มีสภาพเป็นส่วนตัวที่มากขึ้น

ในพื้นที่สาธารณะเดียวกัน ระดับของการทำกิจกรรมที่เป็นในทิศทางเดียวกันหรือคล้ายกัน แต่ความต้องการที่จะสภาพเป็นส่วนตัวมากขึ้น(ไม่สามารถรับรู้ในด้านใดๆชัดเจนเลย หรือ น้อยมาก) การถอนจากสถานการณ์นั้นๆแต่ยังคงต้องการอยู่ร่วม ด้วยการเว้นระยะออกมาจากการทำกิจกรรมนั้นๆ เพื่อรับรู้สารบางอย่างเท่านั้น และควบคุมการบุกรุกของสารให้ได้มากที่สุด เช่น การอยู่ภายในอาคารเพื่อลดการรับรู้จากภายนอก การอยู่ในห้องนอนส่วนตัวเพื่อการรับรู้ที่น้อยกว่านอนในห้องรับแขก เป็นต้น

5.6 ระดับสันโดษ

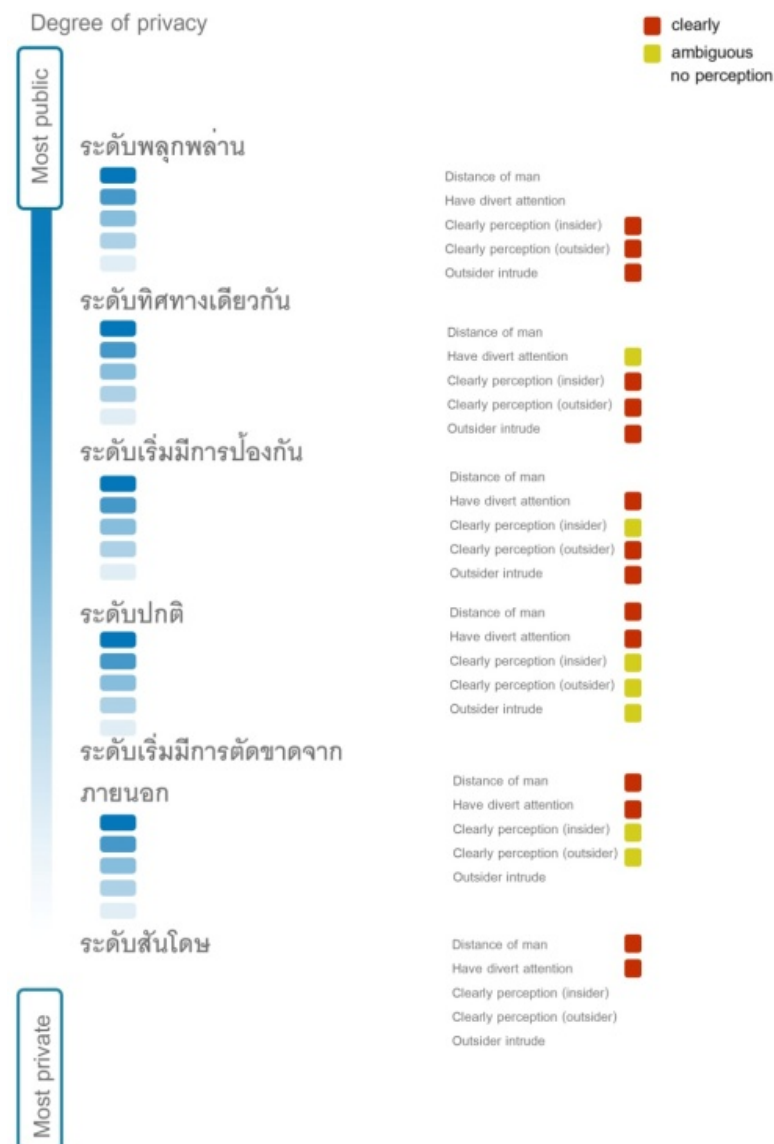
ระดับที่รับรู้ภายนอก-ภายในได้ไม่ชัดเจน (รับรู้สารที่ส่งออกมาได้เจือจาง) เกิดระยะเว้นว่างส่วนบุคคล (have distance of man) มีกลไกของการลัดทอนการรับรู้สาร (have divert attention) และกลไกของการควบคุมการบุกรุกของสาร (no control intruder) ในระดับที่มากขึ้น

ซึ่งระดับนี้เป็นระดับที่ไม่มีการรับรู้จากภายนอกเลยไม่สามารถรับรู้ทางสายตา รับรู้ทางเสียง (รับรู้ น้อยมาก) รับรู้ทางกลิ่น และ รับรู้ทางสัมผัส และเกิดในภาวะแวดล้อมที่ปิด (no void) โดยมนุษย์มีกลไกของการลัดทอนการรับรู้ ซึ่งเกิดจากกิจกรรมที่มนุษย์กระทำอยู่มีทิศทางเดียวกันกับกิจกรรมอื่นในสภาพการณ์นั้นๆ ทำให้รับรู้ถึงความเท่าเทียมกัน ลัดทอนการรับรู้สารที่ส่งออกมาอย่างชัดเจน และการควบคุมการรับรู้ของตนเองเกิดขึ้น โดยใช้กลไกระยะเว้นว่างส่วนบุคคล รวมไปถึงกลไกทางสถาปัตยกรรม ไม่ว่าจะเป็น ที่หลบซ่อน (shelter) ระดับ (level) ช่องเปิด (void) เพื่อควบคุมและลัดทอนการรับรู้สาร เพื่อให้ต้องการสภาพเป็นส่วนตัวมากที่สุดและไม่ต้องการรับรู้สารภายนอกเลย

รูปที่ 15 แสดงรูปสภาพการณ์ของระดับสันโดษ พื้นที่ไม่สามารถรับรู้สารภายนอกได้เลย มีสภาพเป็นส่วนตัวสูงสุด

ในพื้นที่สาธารณะเดียวกัน ระดับของการทำกิจกรรมที่เป็นในทิศทางเดียวกันหรือคล้ายกัน แต่ความต้องการที่จะสภาพเป็นส่วนตัวมากที่สุด (ไม่สามารถรับรู้ในด้านใดๆ ได้เลย) การถอนจากสถานการณ์นั้นๆ แต่ยังคงต้องการอยู่ร่วม ด้วยการเว้นระยะออกมาจากการทำกิจกรรมนั้นๆ แต่ไม่ต้องการสารบุกรุกพื้นที่ตนเองและควบคุมการบุกรุกของสารได้อย่างสิ้นเชิง เช่น การซ่อนตัวของเด็กที่เล่นซ่อนหา เพื่อนของพวกเขาไม่สามารถรับรู้ได้ว่าเด็กคนนั้น ซ่อนอยู่ที่ใด ห้องผู้บริหารระดับสูงในอาคารขนาดใหญ่ ไม่สามารถหาได้ง่าย ถ้าไม่มีสัญลักษณ์ (ป้าย) บ่งบอกตำแหน่ง

รูปที่ 16 แสดงการวิเคราะห์ระดับของสภาพเป็นส่วนตัวตั้งแต่มากที่สุดไปยังน้อยที่สุด

แนวความคิดในการออกแบบพื้นที่ปรับเปลี่ยนภาวะเป็นส่วนตัวในพื้นที่สาธารณะ

1. กระบวนการสร้างแนวคิดในการออกแบบ

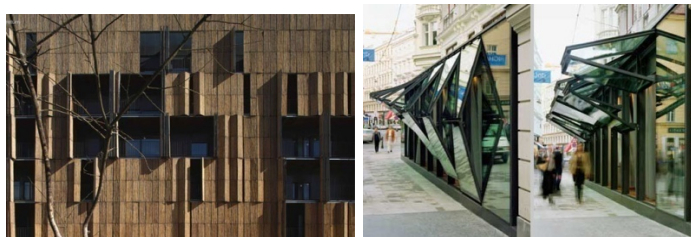
จากการศึกษาของผู้ออกแบบ การสร้างแนวคิดในการออกแบบพื้นที่ปรับเปลี่ยนภาวะเป็นส่วนตัวในพื้นที่สาธารณะนั้น ผู้ออกแบบได้วิเคราะห์จากพื้นที่กรณีศึกษาในบทที่แล้วคือ สวนสันติชัยปราการ โดยพื้นที่สาธารณะดังกล่าวมีการเกิดกิจกรรมที่หลากหลายแตกต่างกันออกไป แต่จากการศึกษาของผู้ออกแบบในพื้นที่บางส่วนของสวนสันติชัยปราการกลับไม่ถูกใช้งานเลย ซึ่งผู้ออกแบบได้สรุปได้ว่า พื้นที่ในแต่ละตำแหน่งของสวนสันติชัยปราการมีคุณภาพของภาวะเป็นส่วนตัวที่ยังไม่

เหมาะสมโดยในบางพื้นที่ที่ยังไม่เหมาะสมต่อการใช้งาน ในขณะที่เดียวกันบางพื้นที่ที่มีการใช้งานทำกิจกรรมของผู้คนหนาแน่น จนคนที่ใช้งานในพื้นที่นั้นๆมีการใช้งานได้ไม่เต็มที่

กระบวนการสร้างแนวคิดในการออกแบบ ผู้ออกแบบต้องการที่จะนำทฤษฎีการออกแบบทางสถาปัตยกรรมที่ได้ศึกษามา ที่ได้อธิบายมาก่อนหน้านี้ มาสังเคราะห์ออกมาเป็นสถาปัตยกรรมที่ส่งเสริมต่อคุณภาพสภาพเป็นส่วนตัวของพื้นที่หรือสามารถปรับเปลี่ยนองค์ประกอบของสถาปัตยกรรมเพื่อให้เหมาะสมต่อสภาพการณ์ของพื้นที่

2. แนวคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรม

แนวคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรม ผู้ออกแบบมีความต้องการออกแบบสถาปัตยกรรมที่ตอบสนองต่อภาวะเป็นส่วนตัวต่อของพื้นที่และสามารถที่จะปรับเปลี่ยนองค์ประกอบของสถาปัตยกรรมเพื่อความต้องการของสภาพการณ์นั้นๆ ผู้ออกแบบจึงมีความสนใจที่จะนำแนวทางของสถาปัตยกรรมแบบพับ (folding architecture) และสถาปัตยกรรมที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ (adaptive architecture) มาใช้เป็นกลไกในการออกแบบสถาปัตยกรรม

รูปที่ 17 รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบพับ(Folding architecture)และสถาปัตยกรรมปรับเปลี่ยนได้ (Adaptive arcchitecture)

ที่มา :Fabios Restaurant , [BEHF Architekten](#)[Online], accessed 27 October 2010.

Available from <http://archidose.blogspot.com/2008/05/ae5-folding-facades.html>

ที่มา :The Carabanchel Housing , [Foreign Office Architecture](#)[Online], accessed 27 October 2010.

Available from <http://archidose.blogspot.com/2008/05/ae5-folding-facades.html>

กล่าวโดยสรุปคือ สถาปัตยกรรมที่จะนำมาเป็นแนวทางในการออกแบบพื้นที่ปรับเปลี่ยนภาวะเป็นส่วนตัวภายในพื้นที่สาธารณะ คือ สถาปัตยกรรมพับ (folding architecture) และสถาปัตยกรรมที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ (adaptive architecture) โดยแนวทางดังกล่าวนี้ ผู้ออกแบบสามารถวางแนวคิดองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามรูปแบบของคุณภาพสภาพเป็นส่วนตัวต่างๆ ตามสภาพการณ์ (adaptive private space) หรือสามารถปรับ

คุณภาพของพื้นที่ขาดภาวะเป็นส่วนตัวที่เหมาะสมให้มีคุณภาพของภาวะเป็นส่วนตัวที่สามารถทำกิจกรรมได้สมบูรณ์

3. แนวความคิดในการสร้างความสอดคล้องกับบริบท

คุณภาพของสภาพเป็นส่วนตัวของแต่ละพื้นที่ในสวนสันติชัยปราการมีความแตกต่างกัน ส่งผลให้การประกอบกิจกรรมในแต่ละพื้นที่นั้น มีความแตกต่าง นอกจากนี้สิ่งที่เป็นปัจจัยต่อคุณภาพสภาพเป็นส่วนตัวอีกอย่างหนึ่งคือ การครอบครองพื้นที่ของชุมชนใกล้เคียง ทำให้พื้นที่แห่งนั้น คนภายนอกไม่สามารถมาใช้พื้นที่ได้ด้วยสภาพเป็นส่วนตัวที่เหมาะสม

ปัจจัยดังกล่าว ส่งผลให้คุณภาพของสภาพเป็นส่วนตัวในพื้นที่นั้น ถูกลดทอนลงไป ดังนั้น การสร้างแนวคิดในการสร้างความสอดคล้องกับบริบทสวนสันติชัยปราการ สถาปัตยกรรมที่ถูกสร้างขึ้นจะต้องไม่ทำลายกิจวัตรประจำวันของบุคคลภายนอกและคนในชุมชนสวนสันติชัยปราการและสามารถตอบสนองต่อคุณภาพสภาพเป็นส่วนตัวของพื้นที่ต่างๆในสวนสันติชัยปราการ

กล่าวโดยสรุปคือสถาปัตยกรรมที่นำมาใช้แต่ละพื้นที่ในสวนสันติชัยปราการ ต้องสามารถปรับเปลี่ยนภายในพื้นที่นั้นๆ มีความเท่าเทียมของสภาพเป็นส่วนตัวของกลุ่มคนใช้งานแต่ละประเภท และสามารถปรับเปลี่ยนความต้องการภาวะเป็นส่วนตัวที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการณ์ได้ เพื่อเป็นการไม่ทำลายกิจวัตรที่เกิดขึ้นในปัจจุบันของสวนสันติชัยปราการ ซึ่งสอดคล้องกับการสร้างความสอดคล้องกับบริบทนั่นเอง

4. แนวความคิดในการกำหนดโครงการและพื้นที่ใช้สอย

ผู้ออกแบบได้ทำการศึกษากิจกรรมในแต่ละพื้นที่ อาทิเช่น พื้นที่หลังป้อมพระสุเมรุ พื้นที่ลานเอนกประสงคริมน้ำ พื้นที่ด้านหน้าป้อมพระสุเมรุ พื้นที่ด้านหน้าสวนสันติชัยปราการ พื้นที่ลานหญ้าด้านหน้าพระที่นั่งสันติชัยปราการและพื้นที่รอบต้นลำพู โดยสวนสันติชัยปราการมีกิจกรรมสัมพันธ์กับพื้นที่แต่ละตำแหน่งในสวนสันติชัยปราการ

รูปที่ 18 แสดงพื้นที่แต่ละตำแหน่งในส่วนสันติชัยปราการ

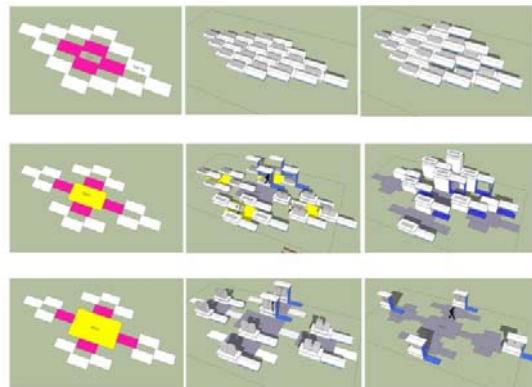
โดยดูจากกิจกรรมที่สัมพันธ์กับกายภาพของแต่ละพื้นที่ในส่วนสันติชัยปราการ ซึ่งได้แก่ การรับรู้มุมมองทางสายตา การรับรู้สารของแต่ละผู้ใช้งาน(การถูกจ้างมอง) การครอบครองอาณาเขตของคนในชุมชน ซึ่งมีผลต่อสภาพเป็นส่วนตัวในการทำกิจกรรมภายในส่วนสันติชัยปราการ

5. การออกแบบที่วางทางสถาปัตยกรรม

การออกแบบพื้นที่ปรับเปลี่ยนสภาพเป็นส่วนตัวในแต่ละพื้นที่ในส่วนสันติชัยปราการ นอกจากผู้ออกแบบได้กำหนดกิจกรรมและทิศทางความต้องการของพื้นที่แต่ละพื้นที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันในหัวข้อที่แล้ว แต่ในส่วนของแต่ละพื้นที่ยังต้องการระดับสภาพเป็นส่วนตัวของแต่ละกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ด้วย ผู้ออกแบบจึงนำแนวคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรมพับ (folding architecture) และ สถาปัตยกรรมที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ (adaptive architecture) มาเป็นเครื่องมือในการออกแบบพื้นที่ปรับเปลี่ยนสภาพเป็นส่วนตัวของพื้นที่แต่ละส่วนของส่วนสันติชัยปราการ

การสร้างสภาพแวดล้อม(Enclosure) ที่เท่าเทียมกันภายในพื้นที่ออกแบบการรับรู้สารระหว่างพื้นที่ว่าง

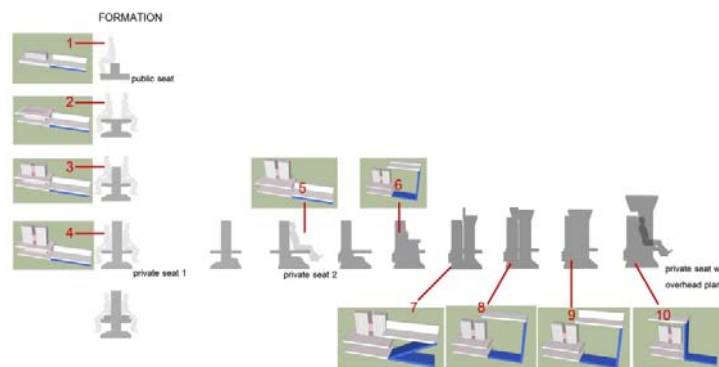
การรับรู้สารมีผลโดยตรงต่อสภาพเป็นส่วนตัว การออกแบบพื้นที่ทดลองให้มีการรับรู้สารที่มีส่งออกไป โดยการทดลองจากพื้นที่ที่มีการเรียงต่อกันอย่างปกติ และพัฒนารูปแบบโดยปัจจัยของ ระดับ ช่องเปิด ที่กำบัง และระยะเว้นว่างส่วนบุคคล ซึ่งมีผลต่อการรับรู้สารที่เปลี่ยนไป

รูปที่ 19 การวิเคราะห์การปรับเปลี่ยนพื้นที่แต่ละหน่วย เพื่อการรับรู้สารที่แตกต่างกัน

การออกแบบเพื่อตอบสนองต่อกิจกรรม

จากวิเคราะห์ในพื้นที่สวนสันติชัยปราการ กิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจส่วนใหญ่ ซึ่งผู้ออกแบบมีการวิเคราะห์กิจกรรมที่เกิดขึ้น ซึ่งเห็นได้ชัดว่า กิจกรรม “การนั่ง” มีความหลากหลายและเกิดทุกสภาพการณ์ของสวนสันติชัยปราการ ผู้ออกแบบจึงริเริ่มการออกแบบพื้นที่จากกิจกรรมดังกล่าว

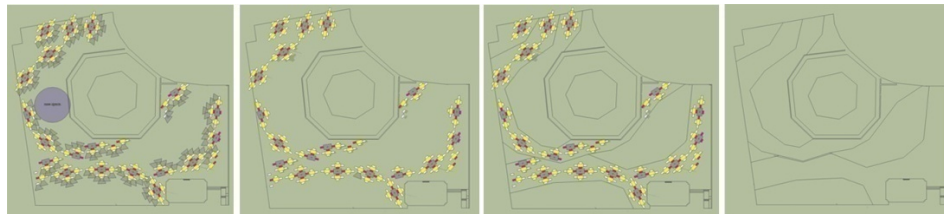

รูปที่ 20 แสดงการปรับเปลี่ยนพื้นที่นั่งเอนกประสงค์ เพื่อความหลากหลายของการใช้งาน

การจัดวางตำแหน่งพื้นที่ออกแบบ

การรับรู้ของมุมมองมีผลต่อการเกิดสภาพเป็นส่วนตัว ผู้ใช้สอยเมื่อมีการปฏิสัมพันธ์กับพื้นที่ออกแบบ การลดทอนการรับรู้พื้นที่หน่วยโดยรอบ เป็นส่งเสริมให้เกิดสภาพเป็นส่วนตัวในพื้นที่เมื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพพื้นที่สวนสันติชัยปราการ มีพื้นที่ที่สามารถดึงดูดและจดจำต่อผู้เคยใช้สอยในพื้นที่ ซึ่งผู้ออกแบบได้สรุปออกมาเป็นพื้นที่ลานเอนกประสงค์ริมน้ำ พื้นที่ด้านหน้าป้อมและ

พื้นที่ลานหน้าด้านหน้าพระที่นั่งสันติชัยปราการ โดยพื้นที่ดังกล่าวมีกิจกรรมที่ดึงดูดและน่าสนใจคือ การแสดงละคร แสดงดนตรี รวมไปถึงการเล่นของชาวต่างชาติซึ่ง ดึงดูดต่อผู้พบเห็น

รูปที่ 21 แสดงการจัดวางตำแหน่งของพื้นที่ออกแบบในพื้นที่ทดลอง

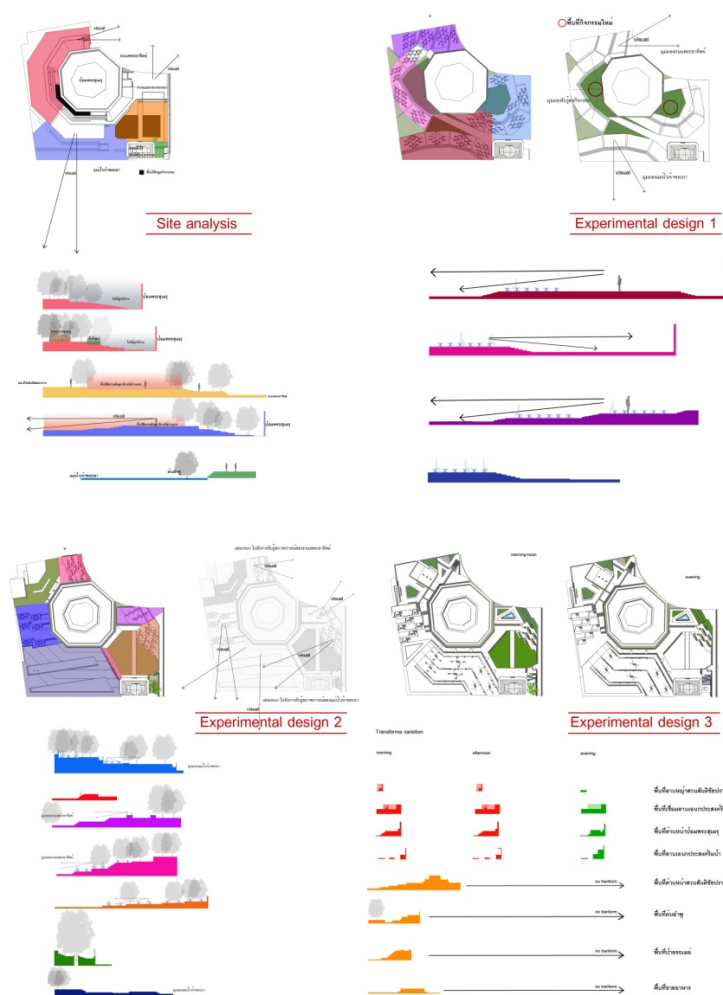
การอ้างอิงต่อสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริงภายในพื้นที่ออกแบบ

พื้นที่สวนสันติชัยปราการมีสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นตลอดทุกช่วงเวลา โดยในสภาพการณ์ช่วงเช้า มีปริมาณผู้ใช้สอยในปริมาณไม่มาก ความเข้มข้นสารที่ส่งออกมาจากผู้สอยมีน้อย แตกต่างกับช่วงเย็นถึงหัวค่ำ ที่มีปริมาณผู้ใช้สอยพื้นที่มากขึ้น ความเข้มข้นสารที่ส่งออกมาจากผู้สอยมีมาก จาก 2 สภาพการณ์ดังกล่าวทำให้คำนึงถึงการออกแบบสภาพเป็นส่วนตัวที่แตกต่างกัน โดยในช่วงเช้ามีการออกแบบพื้นที่ที่มีสภาพเป็นส่วนตัวสูงเพราะปริมาณสารจากผู้สอยเจือจาง ส่วนช่วงเย็นเนื่องจากมีปริมาณความเข้มข้นสารมากเนื่องจากมีผู้ใช้สอยปริมาณมาก การออกแบบจึงให้ความสำคัญถึงการลดทอนการรับรู้ของสาร

การวิเคราะห์คุณภาพทางกายภาพของพื้นที่

พื้นที่ย่อยๆภายในสวนสันติชัยปราการ มีการใช้สอยที่แตกต่างกันซึ่งผู้ออกแบบได้วิเคราะห์ออกมาดังนี้

พื้นที่ที่มีการออกแบบพื้นที่ใช้สอยใหม่แทนที่ของเดิมของพื้นที่เดิม เนื่องจากพื้นที่เดิมมีการใช้สอยที่ไม่เหมาะสมมีการถูกยึดครองจากชุมชนพื้นที่ เป็นต้น

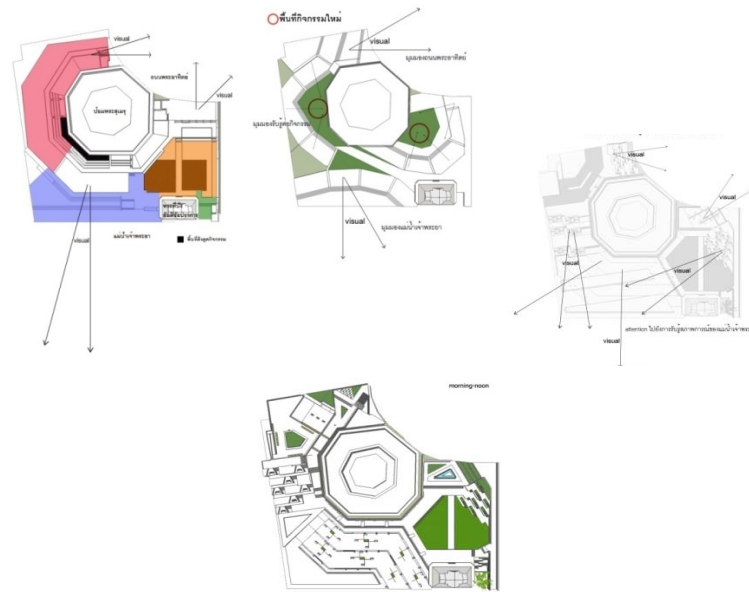

รูปที่ 22 แสดงแผนภูมิกายภาพของพื้นที่เดิมไปยังกระบวนการออกแบบกายภาพใหม่

พื้นที่ที่ต้องการปรับเปลี่ยนพื้นที่ตามช่วงเวลา เนื่องจากพื้นที่มีการใช้สอยในปริมาณที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลา การออกแบบจึงต้องปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองต่อกิจกรรมที่เกิดขึ้น

การสร้าง Attention เพื่อการรับรู้

การสร้างการรับรู้ต่อพื้นที่มีผลต่อการเกิดสภาพความเป็นตัวได้เนื่องจากสามารถเป็นการลดทอนการรับรู้ระหว่างหน่วยพื้นที่ผู้ใช้สอยในโครงการ ในพื้นที่สวนสันติชัยปราการมีคุณภาพในด้านมุมมองที่ดีอยู่คือ มุมมองแม่น้ำเจ้าพระยา และ มุมมองของพระอาทิตย์

รูปที่ 23 แสดงกระบวนการทดลองออกแบบการสร้าง Attention เพื่อการรับรู้ทางสายตา ในแต่ละพื้นที่

Adaptive space และ New Temporary space

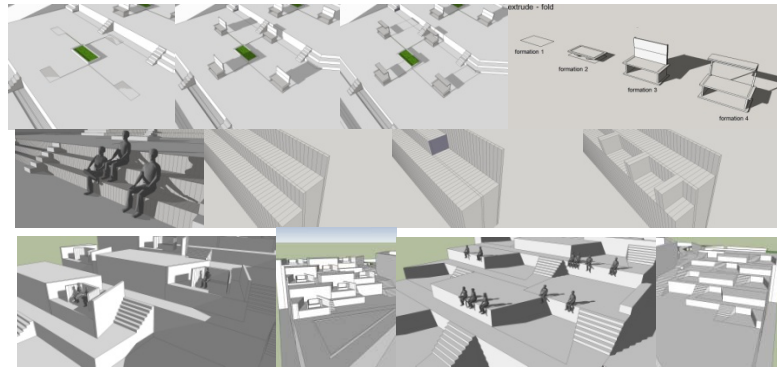
พื้นที่ซึ่งผู้ออกแบบได้ทำการออกแบบใหม่นั้น แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะการใช้งาน โดยในแบบแรก พื้นที่เดิมที่มีการใช้สอยในพื้นที่ในปริมาณและคุณภาพในการดึงดูดผู้ใช้สอยต่ำ พื้นที่ดังกล่าวถูกออกแบบโดยมีการกำหนด Attention เพื่อรับรู้คุณภาพของพื้นที่และจัดระบบพื้นที่ใช้สอยเพื่อให้อาคารเป็นส่วนตัวที่เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ผู้ออกแบบได้กำหนดเป็นพื้นที่ (Temporary space) โดยพื้นที่ที่ถูกออกแบบลักษณะเช่นนี้คือ พื้นที่ขายอาหารด้านหลังป้อมพระสุเมรุ พื้นที่ป้ายรถเมล์ด้านหลังป้อมพระสุเมรุ พื้นที่ด้านหน้าสวนสันติชัยปราการ และพื้นที่ต้นลำพู

รูปที่ 24 แสดงพื้นที่ออกแบบใหม่ภายในสวนสันติชัยปราการ (Temporary space)

ส่วนแบบต่อมา เนื่องจากพื้นที่เดิมมีความแตกต่างในปริมาณผู้ใช้สอยในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ปริมาณการใช้สอยที่ต่างกันทำให้การรับรู้สารที่ส่งออกมามีความแตกต่างกันของช่วงเวลาด้วยการสร้างสภาพเป็นส่วนตัวที่เหมาะสมในพื้นที่ (Adaptive space) โดยวิเคราะห์จากปริมาณของสารที่เกิดจากผู้สอยในช่วงเวลานั้น

รูปที่ 25 แสดงพื้นที่ออกแบบให้มีการปรับเปลี่ยนต่อสภาพการณ์สวนสันติชัยปราการ (Adaptive space)

ในช่วงเช้าถึงกลางวันของพื้นที่ มีปริมาณของผู้ใช้สอยน้อย ผู้ออกแบบจึงออกแบบให้พื้นที่เพิ่มระดับสภาพเป็นส่วนตัวในการใช้สอยได้ แต่ในช่วงเย็นถึงหัวค่ำ ปริมาณผู้ใช้สอยมีปริมาณที่มากกว่าเดิมจากช่วงก่อนหน้านี้ จากการเพิ่มระดับสภาพเป็นส่วนตัวของพื้นที่ที่ถูกปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่นั้นๆ มีการลดทอนการรับรู้จากสารปริมาณที่มากขึ้นได้ ทำให้พื้นที่ใช้สอยมีสภาพเป็นส่วนตัวที่เหมาะสมในการใช้งานในช่วงเวลานั้นๆ

บทสรุป

ในการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหาความชัดเจนเกี่ยวกับความหมายของสภาพเป็นส่วนตัวในเชิงสถาปัตยกรรม โดยมีการศึกษาจากเนื้อหาจิตวิทยาการรับรู้และองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม เพื่อสร้างกระบวนการในการออกแบบที่ตอบสนองต่อสภาพเป็นส่วนตัว โดยผู้ออกแบบมีความสนใจเกี่ยวกับการสร้างสภาพเป็นส่วนตัวในพื้นที่สาธารณะ โดยผู้ออกแบบได้มองถึงศักยภาพของพื้นที่สวนสันติชัยปราการ ในการสร้างกระบวนการทดลองและออกแบบพื้นที่ภายในสวนสันติชัยปราการ ให้มีสภาพส่วนตัวตอบสนองต่อผู้ใช้งาน โดยผลการศึกษามีลักษณะดังนี้

พื้นที่ภายในสวนสันติชัยปราการ ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เป็นพื้นที่สวนสาธารณะไว้สำหรับทำกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจของผู้ผ่านไปมาในละแวกพื้นที่และเป็นสวนสาธารณะที่ดึงดูดต่อผู้ใช้สอยทั้งชาวต่างชาติและชาวไทย ความหลากหลายของกิจกรรมในพื้นที่ย่อมมีมากขึ้น เช่น มีการละเล่น การแสดงละคร เล่นดนตรี เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมที่หลากหลายเหล่านี้เกิดขึ้นช่วงเย็นเนื่องจากเป็นพื้นที่ดึงดูดความสนใจผู้พบเห็นและมีกิจกรรมหลากหลายกว่าพื้นที่สวนสาธารณะทั่วไปจึงประสบปัญหาในพื้นที่ดังนี้

1. พื้นที่ในสวนสันติปราการมีความแตกต่างในการใช้งานในพื้นที่ 2 ประเด็น คือ

- 1.1 พื้นที่ที่ดึงดูดความสนใจต่อผู้พบเห็นภายนอก เช่น พื้นที่ลานหญ้าด้านหน้าพระที่นั่ง และพื้นที่เอนกประสงค์ริมน้ำมีปริมาณการใช้สอยจากผู้คนที่มากในช่วงเวลาเย็น ทำพื้นที่ดังกล่าวมีความหนาแน่นของปริมาณใช้สอยและไม่สามารถเกิดสภาพเป็นส่วนตัวที่เหมาะสมได้

1.2 พื้นที่แทบไม่ได้ถูกใช้งานเลยในรอบวัน เช่น พื้นที่ด้านหลังป้อมพระสุเมรุ พื้นที่ด้านหน้าสวนสันติชัยปราการ ในพื้นที่มีการออกแบบพื้นที่ใช้สอยสาธารณะ (Street furniture) แต่ไม่ได้ความดึงดูดจากผู้ใช้งานเช่นพื้นที่อื่นๆ

การสร้างสภาพเป็นส่วนตัวในพื้นที่สวนสันติชัยปราการ คือสร้างการรับรู้ความเท่าเทียม (เหมือนกัน) ลักษณะดังกล่าวทำให้ผู้ใช้สอยรับรู้ได้ว่าพื้นที่นั้นเสียเปรียบจากพื้นที่อื่นๆในสภาพแวดล้อมใกล้เคียง การสร้างความเท่าเทียมในพื้นที่ต้องมีการอ้างอิงจากคุณภาพทางกายภาพภายในพื้นที่ เช่น พื้นที่เอนกประสงค์ริมน้ำ สามารถดึงดูดผู้ใช้สอยให้ผู้ใช้สอยทำกิจกรรมตลอดทุกช่วงเวลา การออกแบบให้พื้นที่อื่นๆสามารถรับรู้ในลักษณะเดียวกันกับพื้นที่เอนกประสงค์ริมน้ำ เป็นการสร้างสภาพเป็นส่วนตัวเบื้องต้นในพื้นที่

รวมไปถึงการควบคุมสารและลดทอนสารระหว่างกิจกรรม เช่น ในช่วงเย็นพื้นที่มีการใช้สอยกิจกรรมที่มาก สารที่ถูกส่งออกมามีความชัดเจนซึ่งทำให้สูญเสียสภาพเป็นส่วนตัวไป การลดทอนสารด้วยองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมสามารถทำให้ผู้ใช้สอยมีสภาพเป็นส่วนตัวได้ เช่นกันการสร้างการรับรู้ (Attention) ทำให้การรับรู้สารระหว่างพื้นที่กิจกรรมถูกลดทอนไป เช่น การบังคับมุมมองไปยังแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งมีทัศนียภาพที่ดึงดูด ทำให้เรลดทอนการรับรู้สารผู้ที่ทำกิจกรรมรอบๆพื้นที่ได้

ซึ่งอาจจะสรุปได้ว่า การที่มนุษย์สามารถทำกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะได้ มนุษย์ยังคงต้องการ*ความอิสระ*ในการใช้พื้นที่ พื้นที่ดังกล่าวสามารถรับรู้สารภายนอกได้แต่ต้องไม่ถูกรบกวนจากสารที่มากเกินไป ความอิสระเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดสภาพเป็นส่วนตัวของมนุษย์ ดังนั้นพื้นที่สาธารณะที่ถูกออกแบบออกมาต้องตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์ที่ใช้ โดยศึกษาจากสถาปัตยกรรมที่ออกแบบมาว่าเหมาะสมกับความต้องการของมนุษย์มากที่สุด มีลักษณะเป็นทางเลือกที่สามารถใช้งานได้มากกว่าการถูกบีบบังคับจากพื้นที่นั้นๆ ซึ่งนั่นคือความหมายเป็นส่วนตัวในพื้นที่สาธารณะนั่นเอง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

วิมลสิทธิ หรยางกูร .2549.พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม มูลฐานทางพฤติกรรมเพื่อการ

ออกแบบและวางแผน : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์.

ภาษาต่างประเทศ

Hannay , Alastair. “On the public”. London, New York : Routledge, 2005

Hall , Edward T. “The Hidden Dimension”. New York : Anchor Books, 1969

Esser, Aristide H and Greenbie, Barrie B.”Design For Communality and Privacy”.

London, New York : Plenum Press,1978